

УДК 370 (477)

DOI: 10.30840/2786-8818.1(1).2023.292985

**УКРАЇНОЗНАВСТВО В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО
ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ: ДОСВІД УЧИТЕЛЯ
ТА ТВОРЧЕ ВТІЛЕННЯ ПРАКТИЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ****Олена ГАЗІЗОВА***orcid.org/0000-0002-5353-5637**кандидат історичних наук, завідувачка**відділу українознавства в науково-освітньому просторі НДІУ***Людмила СОРОЧУК***orcid.org/0000-0003-0478-356X**кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник**відділу українознавства в науково-освітньому просторі НДІУ***Алла КОНОНЕНКО***orcid.org/0000-0003-0014-0516**старший науковий співробітник**відділу українознавства в науково-освітньому просторі НДІУ*

Анотація. У статті порушується питання вагомості українознавства як інтегративної науки, як цілісності формування знань про Україну і українство у системі національно-патріотичного виховання учнівської молоді. Наголошується, що патріотизм є чинником формування національної ідентичності українців. Тому навчання молодого покоління потребує вироблення системного підходу у методології вивчення українознавства й накопичення знань про Україну та український світ.

Звертається увага на результати III Міжнародного конкурсу для вчителів закладів загальної середньої освіти України та освітніх установ української діаспори «Українознавчі пріоритети освітнього процесу», який проводився з 20 січня по 05 квітня 2023 року. Участь у ньому великої кількості конкурсантів є доказом активної педагогічної діяльності українських освітян, поширення досвіду творчого втілення майстерності вчителя під час освітнього процесу, а також мужності та стійкості педагогів та учнівської молоді в умовах російської збройної агресії.

Акцитується увага на тому, що Конкурс спрямований на використання потенціалу українознавства як засобу формування свідомого і мотивованого патріотизму, вироблення соціальних та культурних компетентностей, що передбачають вміння зберігати та захищати національну ідентичність.

Підкреслюється роль вивчення та поширення кращого педагогічного досвіду вчителів щодо українознавчого наповнення системи освіти, викладання курсу за вибором «Українознавство», а також використання елементів українознавства в різних галузях освіти в Україні та в українських освітніх осередках за кордоном. Показано, що дослідницька діяльність вчителів закладів загальної середньої освіти України, а саме написання авторських робіт з українознавства, допомагає втіленню нових методів і практик у педагогічній діяльності.

Ключові слова: Міжнародний конкурс з українознавства; українознавчі дослідження; досвід учителя; українська культура; національна ідентичність; активна громадянська позиція; патріотизм.

UKRAINIAN STUDIES IN THE SYSTEM OF NATIONAL AND PATRIOTIC EDUCATION OF STUDENT YOUTH: TEACHER'S EXPERIENCE AND CREATIVE IMPLEMENTATION OF PRACTICAL SKILLS

Olena HAZIZOVA

Candidate of Historical Sciences, Head of the Department of Ukrainian Studies in Scientific and Educational Space of RIUS

Liudmyla SOROCHUK

Candidate of Philological Sciences, senior research fellow of the Department of Ukrainian Studies in Scientific and Educational Space of RIUS

Alla KONONENKO

senior research fellow of the Department of Ukrainian Studies in Scientific and Educational Space of RIUS

Annotation. The article raises the issue of the importance of Ukrainian studies as an integrative science and the integrity of the formation of knowledge about Ukraine and Ukrainianness in the system of national and patriotic education of student youth. After all, it is known that patriotism is a factor in the formation of the national identity of Ukrainians. Therefore, the education of the younger generation requires the development of a systematic approach to the methodology of studying Ukrainian studies and the accumulation of knowledge about Ukraine and the Ukrainian world.

Attention is drawn to the results of the III International Competition for teachers of general secondary education institutions of Ukraine and educational institutions of the Ukrainian diaspora, "Ukrainian Studies Priorities of the Educational Process," which was held from January 20 to April 5, 2023. The participation of a large number of contestants is proof of the active pedagogical activity of Ukrainian educators, the dissemination of the experience of the creative implementation of the teacher's mastery during the educational process, as well as the courage and resistance of teachers and student youth in the conditions of russian armed aggression.

Attention is focused on the fact that the competition is aimed at using the potential of Ukrainian studies as a means of forming conscious and motivated patriotism, developing social and cultural competences that involve the ability to preserve and protect national identity.

The role of studying and disseminating the teachers' best pedagogical experience as for the content of Ukrainian studies in the education system, the teaching of the elective course "Ukrainian Studies," as well as the use of elements of Ukrainian studies in various fields of education in Ukraine and in Ukrainian educational centres abroad, is emphasized. It is shown that the research activity of teachers of general secondary education institutions of Ukraine, namely, the writing of author's works on Ukrainian studies, helps to implement new methods and practical experiences in pedagogical activity.

Key words: International Competition in Ukrainian Studies; Ukrainian studies research; teacher's experience; Ukrainian culture; national identity; active civic position; patriotism.

Постановка проблеми. В умовах громадянського суспільства. Пріоритетними є розвиток і навчання молодого покоління з орієнтацією на загальнолюдські цінності, гуманність, духовну культуру і, що важливо, активно приділяється увага національно-патріотичному вихованню. Варто зазначити, сучасних викликів і загроз, захисту української незалежності відбувається інтеграція Української держави в європейське співтовариство, сповідування національних і загальнолюдських цінностей та побудова демократичного

що патріотизм є вагомим чинником формування національної ідентичності українців. Розвиваючи гуманітарну складову українського державотворення, визначаються основні напрями реформування освіти в Україні. За таких умов сучасна школа орієнтується на особистості, на формування у дітей нового мислення вільної людини з почуттям національної гідності, а також на розвиток творчих здібностей в учнівської молоді різними засобами і методами. У системі освіти України після впровадження концепції Нової української школи (НУШ) головною метою є створення школи, в якій буде приємно навчатися і яка даватиме учням не тільки знання, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті. «Пропонується вживати поняття «освіта», «освітній процес» в їх сучасному розумінні, що охоплює навчання, виховання і розвиток. Виховний процес буде невід'ємною складовою всього освітнього процесу і орієнтуватиметься на загальнолюдські цінності, зокрема морально-етичні (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей), соціально-політичні (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність). Нова школа буде плекати українську ідентичність. Нова українська школа буде виховувати не лише відповідальність за себе, а й за розвиток і добробут країни та всього людства» [6, с. 79].

Робота з учнівською молоддю потребує вироблення системного підходу в методології вивчення українознавства як системи знань про Україну і українство. Сьогодні говоримо про українознавство,

змістове його наповнення, що формує національну ідентичність, виховує патріотизм, сприяє виробленню життєвої позиції молодій людині, становленню її як особистості, як громадянина. «Українознавство – це шлях до самопізнання й самотворення українства, здійснення ним своєї історичної місії, воно органічно поєднає (синтезує) процеси пізнання (самопізнання), творення (самотворення), виховання й навчання, народної і наукової педагогіки, вітчизняний і зарубіжний досвід, що органічно переростають в українолюбство та українотворення» [5, с. 10].

Аналіз джерел і останніх публікацій. Сучасне українознавство як інтегративний комплекс наукових досліджень, як система знань про Україну і українство подає ґрунтовні знання про українців з усіма культурно-історичними виявами. «Провідне місце в сучасних наукових дослідженнях з українознавства посідає соціогуманітарний пошуковий і методологічний інструментарій. Саме таких підходів і принципів, з огляду на логіку свого завдання, потребує сучасне українознавство, адже комплексне міждисциплінарне опрацювання українознавчого матеріалу уможливує системне бачення українства в минулому та сьогоденні» [10, с. 5].

Методичні аспекти українознавства як навчальної дисципліни розглядаються в працях П. Кононенка, А. Пономаренко, А. Богуш, Л. Касян, Т. Усатенко, Л. Мартинець, Т. Мінченко, Т. Присяжної та ін. Вивчаючи українознавство в науково-освітньому просторі, дослідниці Науково-дослідного інституту українознавства МОН України О. Газізова, Л. Сорочук, А. Кононенко, С. Бойко, С. Іванець зазначають: «Виховання

громадянської самосвідомості та національного патріотизму молодого покоління потребує особливої підготовки і втілення у життя основних засад та компетентності (динамічної комбінації знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок і умінь) Нової української школи, що сприяє розвитку самосвідомості особистості та підготовці її до самостійного життя. Актуальність зазначеного питання зумовлює впровадження у систему виховання і навчання необхідність вивчення і популяризації українознавства як науки про Україну і українство, відродження культурно-історичних цінностей українців, осмислення взаємозв'язків національного і загальнолюдського та усвідомлення своєї національної ідентичності» [3].

Формулювання цілей статті. Повномасштабне вторгнення рф 24 лютого 2022 р. в Україну, окупація територій, нищення цивільної інфраструктури, знущання над мирними людьми для багатьох українців стало поштовхом до серйозних світоглядних змін, формування нових якостей і усвідомлення цінності життя. Ми усвідомлюємо, що найважливіше питання сьогодення – це захист України і збереження життя українських громадян, особливо наших дітей. Можна констатувати той факт, що російська агресія сприяла процесу українізації. У багатьох українських громадян активізувались зацікавленість до історії України, бажання досліджувати культурну спадщину українців, вивчення української мови тощо. Тому на вчителів покладається велика відповідальність – виховання майбутньої нової політичної еліти України, адже молоде покоління має бути готовим до відстоювання отриманими знаннями вагомості української

мови, історії, культурної спадщини, утверджуючи в такий спосіб свою національну ідентичність. Л. Сорочук, досліджуючи питання виховання особистості як ресурс сучасного українства, зазначає: «Духовний і культурний світ людини завжди пов'язаний з освітою, вихованням, ціннісними орієнтирами, а отже – із самовизначенням особистості, яка активно починає формуватися в дитинстві» [8, с. 245].

Мета нашого дослідження полягає в аналізі проблематики й структури сучасних українознавчих практик у системі національно-патріотичного виховання учнівської молоді в освітньому просторі України.

Виклад основного матеріалу. В умовах російсько-української війни одним із головних пріоритетів освітньої політики має стати формування у сучасній молоді національних суспільно-державних цінностей як ідейного підґрунтя української ідентичності. Якою болючою і страшною не була б війна, вона не зупиняє нашого життя, вона змушує нас шукати нові умови для розвитку і творчості, нові пріоритети. Попри активні обстріли з боку ворога, руйнування та часті повітряні тривоги, велика когорта українських вчителів продовжують навчальний процес зі своїми учнями, працюючи в режимі онлайн. За період повномасштабного військового вторгнення рф під обстріли та бомбардування потрапило багато приміщень закладів освіти. Чимало освітніх установ припинили свою діяльність, є і такі, що змінили місцезнаходження, але, відновившись, продовжують працювати.

Доказом нескореності й стійкості українських освітян в умовах російської збройної агресії є активна робота

й участь у III Міжнародному конкурсі для вчителів закладів загальної середньої освіти України та освітніх установ української діаспори «Українознавчі пріоритети освітнього процесу», що проводився з 20 січня по 05 квітня 2023 року. Метою Конкурсу є вивчення, узагальнення та поширення кращого педагогічного досвіду вчителів різних типів і форм власності в Україні та українських освітніх закладів за кордоном щодо українознавчого наповнення системи освіти, викладання курсу за вибором «Українознавство», а також використання елементів українознавства в різних галузях освіти в Україні та в українських освітніх осередках за кордоном. Конкурс спрямований на використання потенціалу українознавства як засобу формування свідомого і мотивованого патріотизму, вироблення соціальних та культурних компетентностей, що передбачають вміння зберігати та захищати національну ідентичність через визначення ціннісних пріоритетів, повагу до своєї історії, традицій, мовні та культурні практики.

Конкурс проводився на виконання Закону України від 13 грудня 2023 р. № 2834-IX «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», Указу Президента України від 18 травня 2019 р. № 286/2019 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання», Закону України від 16 січня 2020 р. № 463-IX «Про повну загальну середню освіту», Концепції державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 р. (розпорядження КМУ від 14 грудня 2016 р. № 988-р) та в рамках заходів,

спрямованих на реалізацію Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України та заходів щодо її реалізації до 2025 року (наказ МОН України № 527 від 06.06.2022), відповідно до положення «Про проведення Міжнародного конкурсу для вчителів закладів загальної середньої освіти України та освітніх установ української діаспори «Українознавчі пріоритети освітнього процесу», затвердженого рішенням вченої ради Науково-дослідного інституту українознавства МОН України (протокол від 02.11.2021 р. № 7), та наказу «Про організацію та проведення Міжнародного конкурсу для вчителів закладів загальної середньої освіти України та освітніх установ української діаспори «Українознавчі пріоритети освітнього процесу» від 20 січня 2023 року № 2.

Для нас несподіванкою стала велика кількість конкурсних робіт з областей, які нині найбільше потерпають від жорстокої агресії РФ: Харківської (205 робіт), Донецької (26), Чернігівської (38), Сумської, Луганської, Херсонської, Запорізької. Активно долучилися до конкурсу й вчителі з Івано-Франківської, Вінницької, Київської, Львівської, Полтавської, Чернівецької, Дніпропетровської, Кіровоградської, Одеської, Хмельницької та інших областей України. Особливо варто відзначити високий рівень методичних напрацювань вчителів із Литви, Німеччини і Республіки Молдова.

№	Область (країна)	Кількість робіт призерів
1.	Вінницька	32
2.	Волинська	3
3.	Дніпропетровська	9
4.	Донецька	26

5.	Закарпатська	1
6.	Запорізька	4
7.	Івано-Франківська	24
8.	м. Київ	1
9.	Київська	5
10.	Кіровоградська	11
11.	Луганська	2
12.	Львівська	14
13.	Одеська	12
14.	Полтавська	6
15.	Рівненська	32
16.	Сумська	12
17.	Тернопільська	2
18.	Харківська	205
19.	Херсонська	4
20.	Хмельницька	9
21.	Черкаська	56
22.	Чернівецька	18
23.	Чернігівська	38
24.	Міжнародні	4
Всього робіт переможців		530

Загалом заслужену перемогу в конкурсі цього року здобули 530 педагогів з усіх регіонів України і закордоння в 10 номінаціях:

Авторський урок з курсу за вибором «Українознавство» для вчителів початкової школи – 22 призери.

Авторський урок з курсу за вибором «Українознавство» для вчителів базової загальної середньої школи (5–9 класи) – 82.

Авторський урок з курсу за вибором «Українознавство» для вчителів повної загальної середньої освіти (10–11 класи) – 10.

Авторський урок на українознавчій основі для початкової школи – 33.

Авторський урок на українознавчій основі для базової загальної середньої школи (5–9 класи) – 103.

Авторський урок на українознавчій основі для повної загальної середньої освіти (10–11 класи) – 29.

Авторська розробка виховного українознавчого заходу для вчителів початкової школи – 81.

Авторська розробка виховного українознавчого заходу для базової загальної середньої школи (5–9 класи) – 121.

Авторська розробка виховного українознавчого заходу для повної загальної середньої освіти (10–11 класи) – 45.

Авторський урок з українознавства для освітніх установ української діаспори – 4 переможці.

Однією із провідних тематик робіт є долучення учнів до вивчення культурної спадщини українського народу. Так, Гура Світлана Миколаївна, вчителька початкових класів Олександрівського міського ради Богодухівського району Харківської області, під час проведення уроку українознавства в 2 класі на тему «Наша оселя», використовуючи багато інтерактивних вправ, ознайомлює учнів з традиційною українською оселею, її сакральними та оздоровчими чинниками. В підсумковій частині уроку вчителька говорить про те, що, на жаль, через війну багато українців, в тому числі й мешканців прифронтової Харківщини, змушені покидати рідні домівки: «У кожного з вас є рідна домівка, і куди б ви не поїхали, ніколи не забувайте свою оселю!».

Важливим напрямом педагогічних розробок вчителів виступає дослідження культурних здобутків, народних традицій, історичних постатей рідного села, міста. Наприклад, Сухорукова Валентина Михайлівна, вчителька початкових класів Комунального закладу «Зачепилівський ліцей» Зачепилівської селищної ради Красноградського району Харківської області, епіграфом до уроку українознавства в 2 класі на тему «З

Україною в серці» обрала слова: «Якщо ти патріот, й турбує доля так країни, // Не залишайся осторонь й зроби свій вибір сам, // Бо це покликання є кожної людини, // Творить добро, щоб світ ще кращим став». Розкриваючи учням, хто такий патріот, вона акцентує увагу на тому, що моя Україна починається з маленької батьківщини – Зачепилівщини.

У свою чергу Рикун Олена Максимівна, вчителька початкових класів Берестівського ліцею Дубровицької міської ради Рівненської області, під час вивчення теми «Ремесла рідного краю» знайомить учнів з народними умільцями рідного села Берестя. Вчителька наголошує: «Зараз – особливий час. Ми звертаємося до джерел народної творчості, до народних традицій. І як радісно усвідомлювати, що вони сьогодні оновлюються, оживають, і чим більше ми будемо їх знати, тим життя наше буде духовно багатшим».

Забуга Світлана Миколаївна, вчителька початкових класів Харківської загальноосвітньої школи I–III ступенів № 78, під час уроку українознавства в 3 класі на тему «Бджола мала, а й та працює» через різноманітні інтерактивні вправи знайомить дітей з унікальними традиціями бджолярства в Україні, народними звичаями, усною народною творчістю та авторськими поезіями. Цікавою є практична вправа – виготовлення свічки з вошини.

Знайомлячи дітей з духовними оберегами українського народу, Антошел Людмила Анатоліївна, вчителька початкових класів Крутьківської гімназії Іркліївської сільської ради Золотоніського району Черкаської області, розповідає про традиційну ляльку-мотанку і пропонує дітям виготовити такий оберіг для воїнів ЗСУ.

Сьогодні педагогам важливо говорити з дітьми про війну, формуючи в них віру в перемогу і зберігаючи ментальне здоров'я вихованців. Наприклад, Жаркова Наталія В'ячеславівна, вчителька початкових класів Харківської спеціалізованої школи I–III ступенів № 99, під час уроку «25 захоплюючих відкриттів, подорожуючи Україною» у 4 класі пропонує дітям здійснити уявну подорож регіонами України. Чернігівщину презентує славнозвісний пес Патрон, який став впізнаваним символом перемоги, його люблять найменші діти. Символом незламності Херсонської області є пам'ятник кавуну. У мирні часи солодка ягода посіла особливе місце у просуванні туризму в області, а під час війни саме кавун став символом звільнення області від російських окупантів.

Красько Валентина Григорівна, вчителька початкових класів Берестівського ліцею Дубровицької міської ради Харківської області, урок із українознавства в 4 класі на тему «Хата моя, біла хата» розпочинає словами Блаженнішого Святослава: «Те, що сьогодні діється в Україні, вже має глобальні наслідки. Не йдеться тільки про якісь військові, економічні, геополітичні чи інші види наслідків. Тут ідеться про дуже глибокі моральні підвалини життя людини. Українці показали на цілий світ, що є щось і хтось, за що вартує віддати навіть своє життя».

Вчителька мотивує дітей словами: «Сьогодні ми спробуємо дати відповідь на запитання, де ж знаходиться корінь нашого роду, щось одвічне, як життя, і святе, як мамина пісня». В заключній частині уроку учням пропонується по колу продовжити речення «Тільки від мене залежить...».

У різноплановість робіт з об'єднуючим українознавчим підґрунтям про українську культуру, свій рідний край, рідну мову та родину вчителям додалось непросте завдання: донести до дітей причини російської агресії та пояснити важливість боротьби за національну культуру, за українську мову, а відтак і за державу, зважаючи на події сьогодення.

Для вчителів-переселенців з Криму та Донецької і Луганської областей це завдання ускладнилось від терору масованих повітряних атак, які завдає РФ по цивільних об'єктах, в тому числі і школах, знищуючи вщент українські міста. Так, завідувачка бібліотеки Андріївського ліцею № 2 Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області Лацько Світлана Іванівна в своїй роботі «Україна – єдина країна» пояснює дітям, що сьогодні українці об'єднані, як ніколи, виходять на мітинги в окупованих містах, бо покійно мовчати не вміють. Кожен українець на своєму фронті самовіддано воює за свою країну як волонтер, журналіст, хакер, кухар, водій, митець тощо. Війна – це дуже страшно, ми, українці, відчули це на власній землі, але будемо сподіватися, що ця війна скоро закінчиться, а після цього наша держава ще більше розквітне.

Народ еднають спільні тріумфи в минулому, спільна воля в сучасному і спільні плани на майбутнє, зазначає Скиданович Неля Іванівна, вчителька української мови та літератури Малотур'янського ліцею Долинської міської ради Івано-Франківської області, в своїй роботі «Захист територіальної цілісності в умовах російсько-української війни. Історія нескорених: Юрій РУФ (Дадак) – гордість нації та сучасне втілення національної ідеї», розповідаючи дітям про поета,

викладача, доцента, кандидата технічних наук, ідеолога, націоналіста, ведучого, засновника бренду одягу «Gwear» та літературно-просвітницького проекту «Дух нації», волонтера, спортсмена Юрія Дадака (Руф). Ще підлітком Юрій цікавився роботами Міхновського, Грушевського, перечитав усе, що видано про Степана Бандеру. У 2011 році він обрав собі псевдонім Юрій Руф, готуючи до друку збірку «Багряна лірика». Згодом світ побачили його відомі книги – «Час Революції», «Ваніль чи сталь?!», «На зламі епох». Вірші Руфа увійшли до сучасних націоналістичних поетичних збірок «Голос крові», «Відлуння свинцевих громовиць». У 2018 р. Юрій опублікував ілюстровану книжку для дітей «Казковик», яка вклалася в його концепцію проактивної педагогічної роботи з юнацтвом – він сам витрачав багато особистого часу на виступи перед підлітками як у школах, так і у націоналістичних вишкільних таборах. Але на другий день повномасштабного вторгнення Юрій став бійцем 24-ї окремої механізованої бригади ім. Короля Данила. Українського поета та активіста, воїна Юрія Руфа Президент України Володимир Зеленський нагородив посмертно орденом «За мужність» III ступеня. На його честь та вшанування пам'яті про героя назвали вулиці в Кременчуці, Львові, Хмельницькому, а в Коломиї (де зараз проживають батьки) – міське озеро. А нещодавно на Львівщині у Національному природному парку «Сколівські Бескиди» ознакували шлях пам'яті Юрія Руфа [7].

Військові операції, що здійснюються українськими воїнами під час захисту незалежності та територіальної цілісності України, увійдуть у воєнну історію, стануть основою для розробки нових

воєнних тактик та стратегій, а імена кожного захисника та захисниці України назавжди закарбуються в історії України. Тому дітям варто розповідати про видатних захисниць нашої Батьківщини, як це робить вчителька української мови, літератури та українознавства Опорного закладу «Шебутинецький лицей Сокирянської міської ради Дністровського району Чернівецької області» Андронік Юлія Василівна в своїй роботі «Жінки в українських арміях початку ХХ ст.: Ірина Шмігельська-Климкевич, Світлана Харченко, Харитина Пекарчук, Христина Сушко, Віра Бабенко, Юзефа (Йосипина) Лисогор, Анастасія Линкова, Люсі Гурська та ін. Ольга Басараб – громадська і політична діячка, організаторка «жіночої чоти» УСС, Олена Степанів – громадська і військова діячка», які воювали в українських арміях ХХ століття. Більшість із них офіційно були медсестрами, а у разі потреби брали до рук зброю і ставали до бою. У кожній з них була рідна доля, але їх об'єднувала одна мета – захищати Україну, бо вони не уявляли власного життя, життя своїх дітей у підневільній державі.

Українознавча наповненість у практичній діяльності педагогів та проведення уроків з курсу за вибором «Українознавство» відобразили комплексність українознавчих студій. Варто назвати переможців, роботи яких вирізняються оригінальністю, підбором цікавої інформації, використанням передових методів навчання та оригінальністю подачі матеріалу.

Григорук Леся Михайлівна, вчителька Коломийського лицю № 4 імені Сергія Лисенка Коломийської міської ради Івано-Франківської області, розкриваючи тему «Український духовний простір.

Муралі України та сучасне мистецтво стріт-арту» в 11 класі, знайомить здобувачів освіти з частинкою сучасного духовного світу українського народу, з практикою поширення серед молоді мистецтва стріт-арту як частини культуротворення та самовираження. Урок проходить у формі засідання круглого столу у мистецькій галереї з використанням фотовиставки 10-ки найкрасивіших муралів України та рідного міста Коломиї з використанням 3D формату за допомогою інтерактивних засобів MozaBook.

Проект «Створення стратегії розвитку музею» презентує Калиниченко Оксана Олександрівна, вчителька української мови та літератури Комунального закладу «Дергачівський лицей № 2» Дергачівської міської ради Харківської області, під час вивчення теми «Проектний менеджмент» в 11 класі. Матеріал розрахований на декілька занять з українознавства. Перше – ознайомче, мотивація навчальної діяльності та планування. Далі учні поетапно, на кожному занятті, виконують частину завдання. Підсумковий урок – презентація стратегії розвитку обраного закладу.

Губаль Руслан Васильович, вчитель історії та правознавства Комунального закладу «Вінницький лицей № 18», розкриваючи тему «Феномен українського шістдесятництва» в 11 класі, формує в учнів уміння виділяти головне під час вивчення матеріалу; на прикладах творів «шістдесятників» виховувати почуття прекрасного, а на прикладах їх життєвих шляхів – виховувати патріотизм, чесність, почуття власної гідності.

Кизименко Оксана Миколаївна, вчителька української мови та літератури, заступниця директора з навчально-виховної роботи Харківської

загальноосвітньої школи I–III ступенів № 142 Харківської міської ради Харківської області, звертається до теми «Кайдашева сім'я» І. Нечуя-Левицького як енциклопедії з українознавства.

Висвітленню ролі міжнародних організацій у протидії та подоланні воєнної агресії російської федерації на сучасному етапі присвячена конкурсна робота Ковальчук Ганни Михайлівни, вчительки українознавства Заставнівського закладу загальної середньої освіти I–III ступенів Заставнівської міської ради Чернівецької області. Метою «уроку-брифінгу» є формування в одинадцятикласників знань про роль України на міжнародній арені, вміння зіставляти та порівнювати національні інтереси різних країн, визначати зовнішньополітичні орієнтири України, її участь у міжнародних організаціях, формувати навички соціальної поведінки, змістом яких є любов до Вітчизни, повага до історичної пам'яті, до ЗСУ.

Досвід складання та використання ментальних карт на уроках українознавства, української мови та літератури в 10 класі презентує Куванжи Валентина Геннадіївна, вчителька української мови та літератури Ренійського закладу загальної середньої освіти № 4 Ренійської міської ради Одеської області.

Тему громадянської участі у житті суспільства, волонтерства розкриває Пасічник Ганна Ігорівна, вчителька громадянської освіти Мельниківського ліцею Валківської міської ради Богодухівського району Харківської області.

Цікавими є практики проведення уроків із різних галузей знань на українознавчій основі. Педагоги, розвиваючи в учнів навички швидких обчислень, математичного мовлення, пам'яті та

мислення, виховують любов до України, її історичного минулого і сучасного, прагнучи навчити учнів розуміти ситуацію в державі в нинішніх умовах, всіляко допомагати ЗСУ, гордитися своєю непокірною і безстрашною нацією. Так, вчителька української мови та літератури Заставнівського ЗЗСО I–III ст. Заставнівської міської ради Чернівецької області Колесник Уляна Василівна в своїй роботі «Поезія проти війни. Дорога думки» формує в учнів навички соціальної поведінки, змістом яких є взаємоповага, любов до Вітчизни.

Українознавче спрямування мають роботи і з вивчення математики. Прикладом є робота Юлії Павлівни Яцині, вчительки початкових класів КЗ «Вінницький ліцей № 23», на тему «Традиційна українська культура і математика. (Нумерація круглих чотирицифрових чисел. Множення круглого числа на одноцифрове. Задачі на спільну роботу, у яких продуктивність праці виконавців невідома)». Вчителька у формі інтегрованого уроку (математика з елементами українознавства) дає цілісне уявлення про взаємозв'язок з традиційною культурою українського народу, плекає почуття гордості за свою Батьківщину, її культуру.

У конкурсних роботах актуальним є те, що, втілюючи в практику авторські розробки виховних українознавчих заходів, вчителі поглиблюють знання про культуру, історію, традиції України, ознайомлюють з державними та народними символами України. Дуже важливо в умовах сьогодення прищеплювати любов до української мови, бажання нею досконало володіти і пропагувати серед ровесників та старших, як це робить Ніколова Валентина Миколаївна,

вчителька початкових класів Виноградненського ліцею з початковою школою та гімназією Кубейської сільської ради Болградського району Одеської області, в роботі «Мова – коштовний скарб народу», розглядаючи українську мову як дуже важливу складову патріотизму: «Мова – символ Батьківщини, вона – неначе цемент, що закріплює цеглини спільного народного дому, формує фундамент єдиної нації».

На уроці англійської мови на українознавчій основі Андрійчук Лідії Федорівни, директорки Саджавського ліцею Івано-Франківської області, «Англомовні переклади фольклору рідного краю» учні перекладають англійською мовою одну з традиційних колядок, які виконуються в рідному селі Саджівка Івано-Франківської області «Калина винна». Пошук інформації спонукає учнів до висновку, що слова «драниця» та «драничник», «дранична коляда» не мають еквівалентів в англійській мові, позаяк нема схожого культурного дійства в традиціях не тільки англомовних країн, а й в українській різдвяній культурі. Найбільш доцільно здійснити переклад цих слів за допомогою транскодування.

У номінації «Авторський урок з українознавства для освітніх установ української діаспори» здобули перемогу представники з Республіки Молдова, Німеччини та Литви. Всі роботи наповнені українознавчим контентом і спрямовані на збереження національно-культурної ідентичності. Як зазначають С. Бойко, Л. Млош, ключовим внутрішнім чинником збереження національно-культурної ідентичності та формування духовної безпеки нації виступає національна самоідентифікація, яка втілюється у почуттях-цінностях –

«Я-Українець» – «Ми-Українці». Сутність цих почуттів-цінностей полягає у дієвій співпричетності особистості до своєї нації, до роду у широкому розумінні цього слова [1]. Функціонування українських шкіл за кордоном – це підтримка української мови, культури, української ідентичності та зв'язку з Україною.

Заслужують на увагу переможні роботи з Німеччини «Код нації: вишивка регіонів України» Сарамок Дарини Олександрівни та представниць з Литви Царук Юлії Михайлівни і Бурлаки Юлії Юрїївни «В Тарасовій думі живе Україна моя», спрямовані на збереження українських традицій, звичаїв, української культури, історії, національної пам'яті.

Л. Сорочук, досліджуючи збереження етнокультурних традицій українців у зарубіжжі, зазначає: «Перебуваючи далеко за межами України, зарубіжні українці залишаються носіями і творцями української культури, народних традицій, відтворюючи це у своїй повсякденній діяльності. Отже, процес культуротворення в українському зарубіжжі є вагомою складовою українського національного культурного простору» [9, с. 189].

Необхідно віддати належне етнічним українцям Молдови, які протягом тривалого часу зберігають дух і духовність, своє слово, врятували його від забуття та втрат завдяки звичаям та традиціям [4]. Боднар Валентина Володимирівна, Сирбу Мар'яна Федосіївна представили на конкурс «Сценарій екскурсії в український музей «Поетичний калейдоскоп».

Погоджуємось з думкою О. Газізової, що постійна дієва співпраця в галузі освіти, культури, сталого інформаційного зв'язку зможе пригальмувати зростаючу асиміляцію діаспори та зберегти

етнонаціональну ідентичність української молоді за кордоном. Тому пріоритетні напрямні державної політики діяльності державних інституцій щодо забезпечення освітніх та культурно-інформаційних потреб, залучення до співпраці українських науково-освітніх інституцій виступають необхідною домінантою у вирішенні нагальних проблем освітнього простору української діаспори, яка, в свою чергу, репрезентує Україну за кордоном, сприяє формуванню її позитивного іміджу на міжнародній арені [2, с. 38].

Українознавча складова освітнього процесу представлена на III Міжнародному конкурсі «Українознавчі пріоритети освітнього процесу» не лише конспектами уроків з курсу «Українознавство», конспектами уроків із різних галузей знань, але й авторськими розробками виховних українознавчих заходів для дошкільників і учнів 1–11 класів закладів загальної середньої освіти. У цій категорії призерами стали 247 педагогів. Тематика виховних заходів дуже різноманітна: від поглиблення знань дітей про свою Батьківщину, про символи України, традиції українського народу, красу і неповторність природи рідного краю до формування почуття гордості й належності до хороброго українського народу, який героїчно боронить власну державу, долучення до волонтерського руху, допомога армії; глибокої пошани до загиблих героїв і вшанування їхньої пам'яті; поваги до Збройних сил України й усіх причетних до справи захисту нашої Вітчизни, ознайомлення здобувачів освіти з найважливішими воєнними подіями російсько-української війни.

Зокрема, Павлиш Юлія Володимирівна, вчителька географії Харківського

ЗЗСО I–III ступенів Талалаївської селищної ради Прилуцького району Чернігівської області, у конспекті виховної години для учнів 9 класу на тему «365 днів мужності» до річниці початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну акцентує увагу на тому, що важливо боротися з панічними атаками. Вчителька зауважує, що завдяки тому, що всі ми опанували страх, зібралися, згуртувалися, ми досі живемо в незалежній, вільній Україні. Страх деморалізує, блокує адекватні реакції. Важливо вчасно позбутися паніки, щоб виконувати конструктивні дії.

Під час заняття актуалізується значення волонтерського руху для перемоги: «За цей рік українці зрозуміли: тільки допомагаючи один одному, ми можемо вистояти. Особливо важлива наша допомога ЗСУ. Так, ми виготовляємо окопні свічки, малюємо малюнки, плетемо браслети, відправляємо продукти на передову, проводимо благодійні ярмарки. Ви – гордість нашої країни. Говорять, що волонтерський рух в Україні – восьме чудо світу». Наприкінці виховного заходу педагогиня наголошує, що життя продовжується і кожен робить свою справу, свій вклад у нашу перемогу. Головне зараз не нехтувати сигналами повітряної тривоги, пам'ятати правила поведінки під час надзвичайної ситуації, берегти своє здоров'я та бути лагіднішими, добрішими, уважнішими до своїх рідних та загалом до всіх людей.

У межах конкурсу Загорулько Валентина Яківна, вчителька української мови та літератури Великоновосілківського ЗЗСО I–III ступенів № 2 Великоновосілківської селищної ради Донецької області, презентує комплексний проект українознавчого спрямування «Доброго

вечора! Ми з України!». Цей проект передбачає проведення низки заходів українознавчого спрямування протягом навчального року як систему національно-патріотичного виховання Великоновосілівського ЗЗСО I–III ступенів № 2. Навчальний рік у закладі розпочався в дистанційному режимі, більшість здобувачів освіти вже знаходились далеко за межами рідного селища внаслідок активних бойових дій на території Великоновосілівщини. Рідний для дітей заклад освіти зруйновано практично повністю, більшість із них не зможе повернутись додому, бо дому вже немає. У душі молоді біль, розпач, жах, злість, ненависть. Ці відчуття – не найкращі супутники життя. Тому, як зазначає авторка, реалізація проекту «Доброго вечора! Ми з України!» у рамках організації виховного процесу є на сьогоднішній день досить актуальною.

У проекті передбачено проведення різноманітних акцій: «Голуб миру переходжому», «Нова поштова марка України», «Повертайся живим», «Жовто-блакитну стрічку носять небайдужі», «Усім серцем віримо в Перемогу!», «Поповни багатства природи рідного краю», «Збережемо нашу історичну Батьківщину», «Великодній кошик». Окремим видом роботи будуть відеоприсвяти до певних пам'ятних дат: «Зимове art-review», воркшоп «Янголи своїми руками», фоточелендж «Я у Великій Новосілці. А ти де?», фотосушка «Подвір'я нашого дитинства в різні пори року», UkrainianWarArtChallenge «Мамо, я бачу війну..!», екологічний handmade «Українська новорічна ялинка своїми руками», воркшоп «Сімейна творчість» тощо, започаткування хакатону від учнівського самоврядування «Як правильно

говорити українською», який буде виходити щомісяця у відеоформаті.

Надзвичайно важливо не відходити від освітнього процесу, тому поряд з розважальними заходами плануються оформлення віртуальної збірки найкращих поезій українською мовою «P.S. Тобі, Батьківщино!», краєзнавча вікторина «Україна від заходу до сходу», конкурс есе «Є мова – є Україна», інтелектуальна вікторина «Юні знавці української мови», конкурс декламаторів «Рідна мова чиста, як сльоза», конкурс віршів, есе «Сила нації в єдності», урок шани «Таймлайн війни». Започатковуємо два міні-проекти в загальному проекті «Доброго вечора! Ми з України!». Першим заплановано конкурс проектів у малюнках та плакатах «Діти Великоновосілівщини відбудовують громаду після перемоги». Здобувачі освіти запропонують свої проекти, у яких мають зобразити, як буде виглядати їхнє рідне селище після відновлення. Другий проект – «Екологічна стежка». Діти самостійно розроблять екомаршрут для ознайомлення з красою природи рідного краю. Після завершення проекту проводиться його презентаційна кампанія, нагородження найактивніших учасників та учасниць. Кожний місяць навчального року супроводжується заходами проекту всіх основних напрямків національно-патріотичного виховання.

В умовах сучасних викликів і загроз головною метою позакласних виховних заходів педагогів є формування у здобувачів освіти свідомого і мотивованого патріотизму, розвиток соціальної та культурної компетентностей, які передбачають вміння зберігати та захищати національну ідентичність через визначення ціннісних пріоритетів, повагу до

своєї історії, традицій, мовні та культурні практики, прищеплювати почуття обов'язку берегти та боротися за рідну державу, виховувати бойовий дух майбутніх захисників.

Тема війни актуалізується в багатьох конкурсних конспектах виховних заходів вчителів. Так, Панжинська Тетяна Миколаївна, вчителька математики Добранадіївського ліцею № 4 Марганецької міської ради Нікопольського району Дніпропетровської області, наприкінці заняття «Козацькому роду нема переводу» наголошує: «Жителі наших сіл, ваші батьки, брати, рідні зараз боронять нашу Батьківщину в лавах ЗСУ та тероборони. На жаль, маємо одного героя, який віддав своє життя за нас з вами. Безоян Артур закінчив наш заклад. Він завжди цікавився історією, а особливо козаччиною. Коли з'явилась загроза для рідної землі, як і славні козаки, взяв до рук зброю і пішов захищати її. Артур був «кіборгом», захисником Донецького аеропорту. Але осколок ворожого снаряда обірвав його життя. Також є кілька односельців, які безвісти зникли. Молимося, щоб вони були живими і повернулись до своїх сімей. Після Перемоги в нашому музеї з'явиться нова експозиція, де будуть всі наші Герої поіменно. І ми будемо завжди безмежно вдячні їм за наше життя. Кожен захисник, тероборонівець, волонтер, лікар, МНСник, енергетик наближає нашу Перемогу. Ми – нащадки славних козаків, в нас тече їхня кров, присутній їхній нескорений дух. Тому Україна переможе».

У свою чергу Половинка Наталя Миколаївна, заступниця з виховної роботи КЗ «Геніївська ЗОШ І–ІІІ ст. імені Героя Радянського Союзу І. І. Протопопова» Слобожанської селищної ради

Чугуївського району Харківської області, в конспекті сценарію виховного заходу для учнів 1–11 класів до річниці повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну зауважує, що міне зовсім небагато часу і про сучасних героїв, які стояли до останнього за нас, за нашу землю, за Україну, видаватимуть книги, зніматимуть кінофільми, писатимуть історії, на яких виховуватиметься не одне покоління українців. Бо вони – справжні герої, які у нерівному бою із російськими терористами протиставили їм свій патріотизм, відповідальність, безмежну любов до країни, яку ототожнюють зі своїм рідним краєм, найдорожчими людьми. І саме за це їм наша людська вдячність і низький уклін.

Сіра Аліна Миколаївна, вчителька української мови та літератури Андріївського ліцею № 2 Донецької селищної ради Ізюмського району Харківської області, під час виховного заходу «365 днів стійкості та незламності» пропонує дітям висловити слова подяки захисникам та захисницям України: «У вас у кожного є заготовки листівок, напишіть воїнам, що ви їм бажаєте та як ви їм вдячні за новий день».

Також конкурс «Листівка для ЗСУ» пропонує провести Суслова Ольга Олександрівна, вчителька початкових класів Харківської загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів № 118, в сценарії проведення виховного заходу «Я – Родина – Україна! Разом ми одні-єдині!».

Смовська Ірина Юріївна, вчителька української мови та літератури Остерського ліцею № 2 Остерської міської ради Чернігівського району Чернігівської області (тема «Всеукраїнський День Єднання» (7 клас)), ознайомлюючи учнів з історією відзначення Дня

єднання, поглиблює знання про Україну, її символіку, звичаї, традиції. У рубриці «Українців єднає пісня» вона акцентує увагу на тому, що пісня єднає українців у хвилини смутку та радості, горя та щастя, і добирає для аналізу пісні, які стали символами незламності українського народу: «Ой у лузі червона калина», «Щедрик», «Стефанія». Рубрику «Українців єднає слово» представляє авторська поезія учня Остерського ліцею Смовського Максима «Мова – код нації»:

*Де б ти не був,
 Ти завжди пам'ятай:
 В світі найкращий
 Саме той край,
 Де ти вродився,
 Де рідна земля
 Й мова батьківська,
 Як спів солов'я.
 Мову безцінну
 Плекаймо свою,
 Словом підтримати
 Можна й в бою...
 Можна розрадити і обійняти,
 Можна і рани підлікувати.
 Рідне ж бо слово
 Миліше за все...
 Спогад про рідну
 Домівку несе...
 Мова, як сонечко, нас зігриває,
 Голубить, леліє, а ще прославляє.
 Здавна боровся за мову
 Наш рід...
 Мову вкраїнську
 Знає весь світ.
 Пишайся, що мова вкраїнська –
 твоя...*

Безцінна. Барвіста. Снівоcha. Свята.

Натомість Крутінь Світлана Ігорівна, вчителька початкових класів Червонослобідського ЗЗСО І–ІІІ ступенів №1 Червонослобідської сільської ради Черкаської

області (тема «Оберіг для захисника та захисниці України» (виховний захід для учнів 1–4 класів)), пропонує вихованцям долучитись до культурно-мистецької патріотичної акції «Подаруй оберіг солдату» та власноруч створити обереги для військових з рідної Черкащини у формі ангела жовто-блакитного кольору. Наприкінці заняття вчителька звертається до дітей: «Напевно, всі ви зрозуміли, що виготовлений сьогодні оберіг є дуже потрібним і важливим для наших захисників та захисниць. Ми пишаємося і гордимось українськими воїнами, дякуємо їм за мирні ночі та сонячні ранки. Віри нам на сьогодні, надії на завтра, бо Україна – понад усе!».

Однією з ключових підвалин формування культури пам'яті та впровадження комеморативних практик (комплекс дій та об'єктів, як-от ритуали та церемонії, пам'ятники та меморіальні комплекси), спрямованих на репрезентацію певного історичного нарративу, значущого для українського суспільства, є концепт героїчного.

У час війни, коли українська нація чинить спротив російській збройній агресії, українознавчі методичні розробки педагогів щодо опису героїчних подвигів воїнів-захисників, формування традиції шанування українських героїв, возвеличення мужності та героїзму воїнів, які віддали своє життя за Україну, є актуальними і необхідними у процесі виховання громадянської самосвідомості та національного патріотизму молодого покоління. У роботах вчителів наголошується, що українські громадяни продемонстрували героїзм, стійкість, мужність, самовідданість у важкій боротьбі з ворогом, захищаючи мирних людей і свої родини. Тому сьогодні

важливим є творення соціокультурного простору, наповненого героїкою, як показника солідарності суспільства, заснованого на ціннісних домінантах національної ідентичності та героїзму українців, визначенні сучасних пріоритетів у піднятті рівня патріотичного виховання молодого покоління.

Отже, важливими напрямами виховної роботи в закладах загальної середньої освіти є розкриття теми згуртованості та героїзму українців, взаємодопомоги, громадянської відповідальності та зацікавленості до історичного минулого та культурної спадщини України, а також визначеності своєї участі у допомозі ЗСУ.

Висновки. Аналіз конкурсних робіт з українознавства та дослідження практичного втілення в навчальний процес досвіду педагогічної майстерності дає можливість констатувати той факт, що освітяни у практичній діяльності використовують інноваційні ігрові методики, а також технології, спрямовані на візуалізацію інформації. Імітаційні активні методи, які поділяються на ігрові та неігрові, застосовуються в інноваційному навчанні для формування сучасного світогляду в молодого покоління. У конкурсних роботах активно прослідковується впровадження нових освітніх технологій, які сприяють загальному розвитку особистості, формуванню її світоглядної культури.

Таким чином, дослідницька діяльність вчителів закладів загальної середньої освіти України та освітніх осередків української діаспори, а саме написання авторських робіт з українознавства, допомагає втіленню нових методів і практик виховання у педагогічній діяльності. Варто відзначити, що пошукова робота, втілення інноваційних підходів у

науково-педагогічній діяльності сприяють впровадженню у систему національної освіти ідей і програм з патріотичного виховання, що належно забезпечує формування у молодого покоління системи культурних цінностей та національну самосвідомість.

Отже, в умовах війни українознавчі практики педагогів спрямовані на оновлення методичних підходів у системі національно-патріотичного виховання з метою підвищення рівня патріотичної свідомості, формування національної ідентичності та активної громадянської позиції учнівської молоді. Інтегративний характер українознавства сприяє формуванню дієвого патріотизму підростаючого покоління: від розуміння ціннісних ідеалів своєї родини, багатства і різноманіття рідного краю до усвідомлення ролі України в сучасному геополітичному просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко С., Млош Л. Збереження національно-культурної ідентичності представниками української діаспори в освітній галузі в умовах суспільних змін та конфліктизаційних процесів сучасності. *Українознавчий альманах*. Випуск 28. Київ: Міленіум, 2021. 140 с. С. 21–27.
2. Газізова О. Державні пріоритети у збереженні етнонаціональної ідентичності представниками української діаспори: освітній контент. *Українознавчий альманах*. Випуск 28. Київ: Міленіум, 2021. 140 с. С. 34–39.
3. Газізова О., Сорочук Л., Кононенко А., Бойко С., Іванець С. Тенденції українознавчих досліджень XVI Міжнародного конкурсу з українознавства для учнів 8–11 класів закладів загальної середньої освіти. *Українознавство*. Київ: НДІУ, 2023. № 2 (74). С. 174–198.
4. Кононенко А. Українська діаспора в республіці Молдова і Румунії як

етнокультурний феномен. *Наукові записки: збірник наукових статей*. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2016. № 131. С. 98–106.

5. Кононенко П. Українознавство як наука і навчальна дисципліна. Історія українознавства: навч. посіб. / за загальною редакцією П. П. Кононенка. Київ: Академвидав, 2011. 512 с.

6. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 06.12.2023).

7. Пам'яті науковця, поета і добровольця Юрія Дадака (позивний «Руф») URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3754291-pamati-naukovca-poeta-i-dobrovolca-uria-dadaka-pozivnij-ruf.html> (дата звернення: 06.12.2023).

8. Сорочук Л. Виховання особистості в українському культурно-освітньому середовищі: проблема конфліктності та її подолання. *Конфліктизація культурно-історичного простору українства в умовах сучасних загроз*: монографія / за заг. ред. М. І. Обушного. Київ: Міленіум, 2021. С. 245.

9. Сорочук Л. Консолідуєчий потенціал етнокультурних традицій в українському зарубіжжі. *Українознавство*. Київ: НДІУ, 2020. № 4 (77). С. 183–190.

10. Українознавство: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. М. І. Обушного. Київ: Вид.-поліграф. центр «Київський університет», 2008. 672 с.

REFERENCES

1. BOIKO, S., MLOSH, L. (2021). Preservation of National and Cultural Identity by Representatives of the Ukrainian Diaspora in the Educational Field in the Conditions of Social Changes and Conflict Processes Nowadays. *Ukrainoznavchyi almanakh* (Ukrainian Studies Almanac), Vol. 28, pp. 21–27. [in Ukr.]

2. HAZIZOVA, O. (2021). State Priorities in the Preservation of Ethno-National Identity by Representatives of the Ukrainian Diaspora: Educational Content. *Ukrainoznavchyi almanakh* (Ukrainian Studies Almanac), Vol. 28,

pp. 34–39. [in Ukr.]

3. HAZIZOVA, O., SOROCHUK, L., KONONENKO, A., BOIKO, S., IVANETS, S. (2023). Trends of Ukrainian Studies Research of the XVI International Competition on Ukrainian Studies for Students of 8–11 Grades of General Secondary Education Institutions. *Ukrainoznavstvo (Ukrainian Studies)*, Vol. 1 (86), pp. 174–198. [in Ukr.]

4. KONONENKO, A. (2016). Ukrainian Diaspora in the Republic of Moldova and Romania as an Ethnocultural Phenomenon. *Scientific Notes: A collection of Scientific Articles*. Kyiv: M.P. Drahomanov NPU Publishing House. № 131, p. 98–106. [in Ukr.]

5. KONONENKO, P. (2011). *Ukrainian Studies as a Science and Educational Discipline*. History of Ukrainian Studies: A Textbook. Kyiv: Akademydav, 512 p. [in Ukr.]

6. *New Ukrainian School. Conceptual Principles of Secondary School Reform*. [online] Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [Accessed 6 December 2023]. [in Ukr.]

7. *In Memory of the Scientist, Poet and Volunteer Yurii Dadak (call sign "Ruf")*. [online] Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3754291-pamati-naukovca-poeta-i-dobrovolca-uria-dadaka-pozivnij-ruf.html> [Accessed 6 December 2023]. [in Ukr.]

8. SOROCHUK, L. (2021). Education of Personality in the Ukrainian Cultural and Educational Environment: the Problem of Conflict and its Overcoming. *Conflict of the Cultural and Historical Space of Ukraine in the Conditions of Modern Threats: A Monograph*. Kyiv: Millenium, pp. 245. [in Ukr.]

9. SOROCHUK, L. (2020). Consolidating Potential of Ethnocultural Traditions in Ukrainian Abroad. *Ukrainoznavstvo (Ukrainian Studies)*, Vol. 4 (77), pp. 183–190. [in Ukr.]

10. OBUSHNYI, M., ed. (2008). *Ukrainian Studies: A Textbook for Students of Higher Education Institutions*. Kyiv: Publishing and Printing Center "Kyiv University", (672), pp. 5. [in Ukr.]